

**Sosiaalialan ammattilaisten näkemyksiä pakolaisten
yleisimmistä taloudenhallinnan haasteista ja
suunnitelmallisesta taloussosiaalityöstä**

Elina Kumpulainen, Juan Varis, Roosa-Maria Lauri

Käytäntötutkimus I & II

Sosiaalityö

Helsingin yliopisto

Helmikuu 2024

Sisällysluettelo

1 Johdanto	3
2 Keskeiset käsitteet ja aiempi tutkimus	4
2.1 Pakolaisuus	4
2.2 Pakolaisten taloudelliset haasteet	5
2.3 Taloussosiaalityö ja OTAVA-malli	6
3 Tutkimuksen toteutus	9
3.1 Käytäntötutkimus ja tutkimuskysymys	9
3.2 Aineiston kuvaus ja keruu	9
3.3 Aineiston analyysi	10
3.4 Tutkimusetiikka	12
4 Tutkimuksen tulokset	13
4.1 Yleisimmät taloudenhallinnan haasteet	13
4.2 OTAVA-mallin käyttö asiakastyössä	16
4.3 OTAVA-malli tukena asiakkaiden taloudenhallinnan haasteisiin vastaamisessa	17
4.3.1 Mallin vahvuudet asiakastyössä	18
4.3.2 Mallin haasteet asiakastyössä	19
4.4 Parannusehdotukset	22
4.4.1 Parannusehdotuksia OTAVA-malliin	22
4.4.2 Kehittämisehdotuksia taloussosiaalityön vahvistamiseksi	23
5 Johtopäätökset	24
5.1 Yhteenvedo	24
5.2 Pohdinta ja jatkotutkimusaiheet	27
Lähteet	29
Liitteet	32

1 Johdanto

Taloudelliset haasteet ovat erityisesti pakolaisia koskettava ongelma. Verrattuna muuhun väestöön, pakolaisilla on suurempi köyhyysriski, enemmän maksuhäiriömerkintöjä ja korkeampi työttömyysaste. Pakolaiset kohtaavat työllistymisen esteitä, kuten kielitaidon puutetta ja syrjintää. Heillä on myös muuta väestöä suurempi riski taloudenhallinnan haasteisiin kuten ylivelkaantumiseen. (Anis, 2013; Eskelinen & Sironen, 2017; Hiilamo ym., 2021; Järvinen-Tassopoulos & Kesänen, 2021; Kärkkäinen, 2018; Päivinen, 2017; Schubert, 2013; Viitasalo, 2021; Zechner, 2019.) Taloudellisen kompetenssin kehittäminen on olennainen osa kotoutumista, koska taloudelliset haasteet uhkaavat kotouttavan sosiaalityön tavoitteita tukea asiakkaita kiinnittymään aktiiviseksi osalliseksi yhteiskuntaan (Anis, 2017; Karjalainen, 2019).

Tässä käytäntötutkimuksessa syvennytään tarkastelemaan kotoutumista tukevien sosiaalipalvelujen asiakkaiden kanssa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien näkemyksiä asiakkaiden yleisimmistä taloudenhallinnan haasteista sekä kokemuksia suunnitelmallisesta taloussosiaalityöstä. Toimintaympäristönä toimii Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen kotoutumista tukevat sosiaalipalvelut, joiden tarjoama tuki on suunnattu erityisesti pakolaisten alkuvaiheen kotoutumiseen. Tutkimuksessa selvitetään alkuvaiheen pakolaisten taloussosiaaliohjauksen keinoja ja erityisesti työvälineeksi suunnitellun Oman talouden valtiaaksi -mallin (OTAVA) tunnettavuutta, käyttöä ja soveltuvuutta taloudenhallinnan haasteisiin vastaamisessa.

Toiveenamme on, että tämän tutkimuksen löydökset voivat toimia arvokkaana panoksena kotoutumista tukevien sosiaalipalveluiden taloussosiaalityön kehittämisessä. Tavoitteenamme on tarjota konkreettisia huomioita OTAVA-mallin kehittämiseksi, sekä valottaa, millaisia asioita kehitystyössä tulisi työntekijöiden kokemusten perusteella ottaa huomioon.

2 Keskeiset käsitteet ja aiempi tutkimus

2.1 Pakolaisuus

Valtaosa Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen (LUVN) kotoutumista tukevien palveluiden asiakkaista on kansainvälistä suojelua saavia. Tämä tarkoittaa, että asiakkailta on Suomessa joko pakolaisasema tai toissijainen suojeluasema. Vuonna 2022 YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n tunnustamia pakolaisia Suomessa oli 69 553, ja turvapaikkaa Suomesta haki samana vuonna 6046 ihmistä (UNCHR).

Tässä tutkimuksessa käytämme pakolaisuuden käsitteiden määrittelyssä Työ- ja elinkeinoministeriön (2021) laatimaan Kotoutumisen sanastoa. Kotoutumisen sanaston (2021) tarkoituksena on pyrkiä yhdenmukaistamaan kotoutumisen ja maahanmuuton ympärille rakentuvaa käsitteistöä. Näin ollen tavoitteena on korostaa maahanmuuttajien yhdenvertaisuutta ja omaa toimijuutta. Pakolainen määritellään sanastossa seuraavasti:

Kansalaisuusvaltionsa tai entisen pysyvän asuinmaansa ulkopuolella oleskeleva henkilö, jolla on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa kansalaisuusvaltiossaan tai entisessä pysyvässä asuinmaassaan vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi ja jolle on vainon perusteella myönnetty pakolaisasema. Pakolaisaseman saa henkilö, jolle jokin valtio antaa turvapaikan tai jonka YK:n pakolaisjärjestö (UNHCR) katsoo olevan pakolainen. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2021, s. 28.)

Kiintiöpakolaisen määritelmä sanastossa on seuraava:

YK:n pakolaisjärjestön tunnistama pakolainen, joka siirretään maasta, josta hän on hakenut suojelua, kolmanteen maahan, joka on myöntänyt hänelle oleskeluluvan kansainvälisen suojelun perusteella. Suomessa eduskunta päättää vuosittain valtion talousarvion hyväksymisen yhteydessä, kuinka monta kiintiöpakolaista Suomi sitoutuu ottamaan. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2021, s. 28.)

2.2 Pakolaisten taloudelliset haasteet

Aikuissosiaalityössä kohdatut taloudelliset haasteet paikantuvat velkaantumiseen, etuuskien hakemiseen, arjen talouden hallinnan ongelmiin, pienituloisuuteen, työttömyyteen, terveydellisiin ongelmiin ja yleisesti köyhyiden kokemuksiin (Sällinen, 2019). Samat teemat korostuvat pakolaisten taloudellisissa haasteissa, mutta ne uhkaavat useammin pakolaisia kuin kantaväestöä. Syyt pakolaisten taloudellisten haasteiden taustalla ovat monisyisiä ja yhteen kietoutuneita. Tutkimusten perusteella vaikuttaa myös siltä, että pakolaisten kohtaamat taloudelliset haasteet syventävät toisiaan ja luovat uusia haasteita. (Hautala & Vartio, 2019; Järvinen-Tassopoulos & Kesänen, 2021; Kärkkäinen, 2018.)

Pakolaiset ovat lähes kuusinkertaisessa köyhyysriskissä kantaväestöön verrattuna, ja heidän vuotuinen tulotasonsa on kolme kertaa pienempi kuin eurooppalaisten maahanmuuttajien. Suurempi köyhyysriski johtuu niin yksilöllisistä kuin yhteiskunnallisista tekijöistä, kuten syrjinnästä työmarkkinoilla ja arjessa, paineesta tukea sukulaisia taloudellisesti, kielitaidon ja koulutuksen puutteesta, traumaista ja terveysongelmista. Vaikeuksista työllistyä kertoo pakolaistaustaisten maahanmuuttajien kantaväestöä selkeästi alhaisempi työllisyysaste pitkään maassa asumisen jälkeenkin. Työn löytämisen haasteet ovat hyvin konkreettinen syy heikkoon taloudelliseen tilanteeseen, ja useat itsestä riippumattomat tekijät syventävät näitä ongelmia. (Eskelinen & Sironen, 2017; Päivinen, 2017; Schubert, 2013.)

Heikosta taloudellisesta tilanteesta johtuen pakolaisten mahdollisuudet varautua muutoksiin ja yllättäviin menoihin ovat kantaväestöön verrattuna huonot, eli he ovat alttiimpia muutoksien aiheuttamalle epävakaudelle (Viitasalo, 2021). Esimerkiksi koronapandemian havaittiin lisänneen taloudellista epävakautta erityisesti pakolaistaustaisten perheiden kohdalla. He kohtasivat kantaväestöä enemmän työttömyyttä pandemian aikana, ja tämä aiheutti vaikeuksia suoriutua vuokranmaksusta sekä kasaantuvista laskuista. (Solheim ym., 2022.)

Pakolaisten kohtaama korkeampi köyhyysriski ja alttius taloudelliselle epävakaudelle luo myös riskin ylivelkaantumiselle, koska äkillisiä menoja voidaan joutua rahoittaa lainarahalla (Pieviläinen, 2019). Kärkkäinen (2018) toteaaakin, että ylivelkaantumisen riski koskettaa voimakkaimmin heitä, joilla on jo ennestään suurempi riski kohdata taloudellisia haasteita. Ylivelkaantumista voi tarkastella esimerkiksi maksuhäiriömerkintöjen määränä, ja

ulkomaalaistaustaisilla on kaksinkertainen määrä maksuhäiriömerkintöjä kantaväestöön verrattuna (Pieviläinen, 2019; Hiilamo ym., 2021). Ylivelkaantuminen puolestaan aiheuttaa muita ongelmia, kuten asunnottomuuden riskiä, kun vuokramenoja saatetaan alkaa käyttämään muihin asioihin (Hautala & Vartio, 2019). Taloudellinen ahdinko voi altistaa myös ongelmia syventävälle käyttäytymiselle. Esimerkiksi Järvinen-Tassopoulos ja Kesänen (2021) nostavat esiin, että pakolaisille tyypilliset haasteet, kuten heikko taloudellinen tilanne, stressi, työllistymisen ongelmat ja paine lähettää rahaa kotimaahan, luovat riskin rahapeliongelmalle.

Yhteiskuntamme painostaa muiden ihmisten rinnalla myös pakolaisia kuluttamaan, vaikka he ovatkin heikommassa taloudellisessa asemassa kantaväestöön nähden. Viitasalo (2021) nostaa esiin heikommassa taloudellisessa asemassa olevien tarpeen kuulua joukkoon taloudellisten valintojen taustalla. Ostamalla merkkivaatteita ja muita tavaroita voidaan tavoitella ryhmään pääsyä (Zechner, 2019). Hautala ja Vartio (2019) toteavat, että ostamalla asioita haetaan sekä mielihyvää ahdistavassa taloustilanteessa että rakennetaan toivottua identiteettiä. Tämä yhdistettynä joustavaksi tehtyyn kuluttamiseen sekä lainan saamiseen mahdollistavat velkaantumisen ja epärealistiset käsitykset omasta taloudellisesta tilanteesta (Viitasalo, 2021).

Taloudellinen pärjääminen edellyttää lukuisia voimavaroja ja taitoja, jotka uhkaavat puuttua pakolaisilta. Henkilön tulee osata vertailla palveluita ja tuotteita sekä hallita riittävät tietotekniset taidot. Talousasioiden tehokas hoitaminen edellyttää myös esimerkiksi tietokoneen ja älylaitteiden omistamista. (Zechner, 2019.) Atkinson ja Messy (2015) toteavat, että pakolaisilla on usein puutteelliset tiedot ja taidot sekä pääsy taloudenhallintaa tukevien palvelujen pariin. Näihin liittyvät puutteellinen kielitaito, luku- ja laskutaito sekä älylaitteiden ja internetin käyttötaidot. Hyvin konkreettisesti myös talouden hallinnan keinot voivat olla puutteelliset, sillä Takuusäätiön asiakkaista moni kertoo velkaongelmien syyn löytyvän omasta osaamattomuudesta raha-asioissa (Pieviläinen, 2019). Näitä voimavaroja ja taitoja voidaan tukea kotoutumista edistävissä sosiaalipalveluissa taloussosiaalityön keinoin.

2.3 Taloussosiaalityö ja OTAVA-malli

Länsi-Uudenmaan kotoutumista tukevissa sosiaalipalveluissa tuki painottuu kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden alkuvaiheen kotoutumiseen, ja tavoitteena on auttaa heitä hyvän

elämän alkuun Suomessa. Kotoutumista tukevassa sosiaalityössä tavoitteena on tukea asiakkaita tulemaan osaksi yhteisöä ja yhteiskuntaa, edistää kiinnittymistä asuinalueelle, koulutukseen ja työelämään, sekä tukea aktiiviseen yhteiskunnalliseen osallistumiseen (Anis, 2017). Yhteisöön ja yhteiskuntaan osaksi tuleminen edellyttää riittävää toimeentuloa, ja köyhyys on riski toimijuudelle (Karjalainen, 2019). Tästä syystä kotoutumisen tukeminen ja taloussosiaalityö ovat erottamattomat.

Taloussosiaalityön tarkoitus on vahvistaa taloudenlukutaitoa ja kykyä tehdä taloudellisia valintoja. Taloussosiaalityön menetelmät vahvistavat taloudellista kyvykkyyttä lisäämällä tietoa, taitoa ja osaamista talousasioissa. (Viitasalo, 2021.) Yleisiä taloussosiaalityön menetelmiä ovat budjetoinnin ja suunnitelmallisuuden opettelu, kuluista keskustelu ja pienin askelin etenevän suunnitelman teko (Mathieu ym., 2012). Taloussosiaalityöllä voidaan tukea kotoutumisen tavoitteita kehittämällä pakolaisten taloudellista osaamista esimerkiksi budjetointi- ja taloudenhallintataitoja opettamalla (Mathieu ym., 2012; Viitasalo, 2021).

Espoon maahanmuuttajapalveluissa vuonna 2019 kehitetty Oman talouden valtiaaksi –malli (OTAVA) tavoittelee itsenäistä taloudenhallintaa ja toimijuuden vahvistamista seitsemän osaamistavoitteen kautta. Kukin seitsemästä osaamistavoitteesta käsitellään yhdellä tapaamiskerralla. Mallin toteuttamisessa huomioidaan kuitenkin asiakkaan lähtötaso: jos talousasioiden tuntemus on heikkoa, teemat käydään läpi perusteellisemmin usealla tapaamiskerralla. Jos asiakkaalla on jo osaamistasoa, voidaan yhdellä tapaamiskerralla käsitellä useampi teema. Tavoitteena on, että asiakas hallitsee kaikki seitsemän talouden teemaa asiakkuuden päättyessä, vaikka soveltaminen tapahtuukin yksilöllisesti asiakaskohtaisista tarpeista riippuen. (Mattson, 2019.) OTAVA-mallin mukaiset osaamistavoitteet ovat:

1. Osaan hakea Kelasta perustoimeentulotukea ja etuuksia. Osaan täyttää perustoimeentulotuki- ja etuuslomakkeet
2. Tiedän, mistä kuukausittaiset tuloni ja menoni koostuvat
3. Osaan tulkita Kelan perustoimeentulotuen päätöstä ja laskelmaa
4. Osaan asioida Kelassa ja varata itselleni ajan Kelaan, jos tarvitsen apua
5. Osaan maksaa laskuja. Osaan huolehtia, etteivät laskuni mene perintään/jää maksamatta
6. Osaan huolehtia vuokranmaksusta, minulla ei ole vuokratästejä

7. Osaan suunnitella talouttani ja suhteuttaa menoni tuloihini, en ota kohtuutonta velkaa, en tee kohtuuttomia osamaksusopimuksia

Malli on kehitetty taloussosiaaliohjauksen välineeksi kotoutumista tukevien sosiaalipalvelujen asiakkaiden kanssa työskenteleville. OTAVA-malli on alkujaan suunniteltu työntekijöiden työvälineeksi yksilötyöskentelyyn asiakkaiden kanssa. OTAVA-mallin mukaiseen yksilötyöskentelyyn ei ole kehitetty tukimateriaalia, mutta Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue on nostanut tämän yhdeksi mallin merkittäväksi kehityskohteeksi. Mallia voidaan kuitenkin käyttää myös ryhmämuotoisessa työskentelyssä. Ryhmämalli on viiden kerran sarja, joka sisältää monipuolisen tukimateriaalin, kuten lomakepohjia, anonymisoituja päätöksiä, laskujen kuvia ja kaavioita maksamattoman laskun seurauksista.

Mallin tavoitteena on pakolaistaustaisen asiakkaan itsenäinen taloudenhallinta ja toimijuuden vahvistaminen. OTAVA-työskentelyn toivottuna lopputuloksena on, että asiakas taitaisi mallin kaikki seitsemän kohtaa. Ensimmäinen OTAVA-tapaaminen on alun perin suunniteltu käytäväksi kuukauden sisään asiakkaaksi tulosta, mutta malli on sittemmin ollut käytössä yksikkö- ja tiimikohtaisesti soveltaen. Jokaisella seitsemästä OTAVA-tapaamisesta tarkastellaan uusien taitojen karttumista ja missä on vielä kehittymisen varaa.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueelta otettiin yhteyttä Helsingin yliopiston Käytäntötutkimuskurssin opettajaan, sillä hyvinvointialueella toivottiin käytäntötutkimusta OTAVA-mallista sen kehittämisen tueksi. Tämän käytäntötutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa, jota voidaan hyödyntää mallin kehittämisessä käyttökelpoisemmaksi ja vastaamaan paremmin pakolaisten yleisimpiin taloudenhallinnan haasteisiin. Tutkimuksessa paikannetaan työntekijöiden näkemyksiä pakolaisasiakkaiden yleisimmistä taloudenhallinnan haasteista ja kartoitetaan OTAVA-mallin käyttökokemuksia suhteessa ilmenneisiin haasteisiin. Tutkimuksessa selvitetään, onko OTAVA-malli sisällöllisesti ja käytännön tasolla tarkoituksenmukainen työkalu ratkomaan asiakkaiden taloudenhallinnan haasteita.

3 Tutkimuksen toteutus

3.1 Käytäntötutkimus ja tutkimuskysymys

Käytäntötutkimus on tiedon kehittämisen prosessi, jonka tavoitteena on tuoda sosiaalityön käytäntöä ja tutkimusta yhteen, ja tuottaa tietoa käytännön toiminnasta palveluiden ja käytäntöjen kehittämiseksi. Olennainen osa käytäntötutkimusta on se, että tarve tutkimukselle tulee suoraan käytännöstä ja, että tutkimusta suunnitellaan ja toteutetaan yhdessä tutkimuksessa osallisena olevien toimijoiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa. (Austin, 2020.)

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää pakolaisten kanssa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajien näkemyksiä kotoutumista tukevien sosiaalipalveluiden asiakkaiden yleisimmistä taloudenhallinnan haasteista ja suunnitelmallisesta taloussosiaalityöstä. Tutkimuksessa kysymme:

1. Mitkä ovat yleisimmät taloudenhallinnan haasteet, joita kotoutumista tukevien sosiaalipalvelujen asiakkaat kohtaavat?
2. Miten OTAVA-malli vastaa Länsi-Uudenmaan kotoutumista tukevien sosiaalipalvelujen asiakkaiden taloudenhallinnan haasteisiin?

3.2 Aineiston kuvaus ja keruu

Tutkimuksemme aineisto koostuu viidestä Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen Kotoutumista tukevien sosiaalipalveluiden sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajien yksilöhaastattelusta. Haastateltavia etsittiin Kotoutumista tukevien sosiaalipalveluiden sähköpostilistalle lähetettävän infokirjeen (*liite 1*) avulla ja lisäksi käytäntötutkimuspaikan yhteyshenkilö jakoi tietoa toteutettavasta tutkimuksesta työkokouksessa. Tutkimukseen osallistuminen oli työntekijöille vapaaehtoista ja tämä tuotiin ilmi infokirjeessä sekä haastattelutilanteissa.

Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina yksilöhaastatteluina Teamsin välityksellä haastattelurungon (*liite 2*) mukaan. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset on laadittu ennakkoon ja samat kysymykset esitetään kohtalaisen tarkasti haastattelurungon mukaisessa muodossa jokaiselle haastateltavalle. Haastateltavat saavat vapaasti vastata kysymyksiin.

(Hyvärinen, Suoninen & Vuori.) Haastattelun ollessa puolistrukturoitu saivat työntekijät kertoa omista kokemuksistaan ja ajatuksistaan suunnitelmalliseen taloussosiaalityöhön ja –ohjaukseen liittyen, jolloin tutkimuksen toteuttajina emme ohjanneet keskustelua liiaksi, vaan tarkoituksena oli antaa tilaa uusille löydöksille ja ajatuksille. Haastatteluille oli varattu aikaa 45 minuuttia jokaista haastateltavaa kohden, ja lopulta haastattelujen kestot vaihtelivat noin 20–40 minuutin välillä.

Haastattelut nauhoitettiin ja niiden litteroinnissa hyödynnettiin Helsingin yliopiston Office 365 Word Dictate -reaaliaikaista sanelinta. Reaaliaikaisesti tuotetut litteraatiot käytiin haastattelujen jälkeen manuaalisesti läpi niiden laadun tarkastamiseksi ja niihin tehtiin tarvittaessa muutoksia. Samalla litteraatiot myös pseudonymisoitiin eli muokattiin sellaiseen muotoon, ettei henkilötietoja ole mahdollista enää yhdistää tiettyyn henkilöön ilman lisätietoja. Litterointi toteutettiin peruslitteroinnin mukaan eli pääosin sanasta sanaan, mutta siitä poistettiin täytesanat ja toistot mahdollisimman selkeän aineiston saamiseksi. Yhteensä valmista litteroitua tekstiä tuli noin 17 sivun verran (Calibri, 11, riviväli 1,5).

3.3 Aineiston analyysi

Aineisto analysoitiin teoriaohjaavan laadullisen sisällönanalyysin menetelmin. Sisällönanalyysin avulla on pyrkimyksenä saada kuvaus tutkitusta ilmiöstä yleisessä ja tiivistetyssä muodossa. Menetelmänä sisällönanalyysi mahdollistaa aineistojen analysoinnin systemaattisesti ja objektiivisesti. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 117.) Teoriaohjaava sisällönanalyysi ei pohjaudu täysin teoriaan, vaan teoria toimii enemmänkin apuna tai ohjenuorana analyysille. Analyysiyksiköt valikoidaan aineistosta, mutta aiempi tutkimus ja tieto ohjaavat osin analyysin muodostumista. Analyysivaiheessa aineistoa lähestytään ensin aineistolähtöisesti ja myöhemmin analyysissa otetaan mukaan tutkimuskysymykseen liittyvää teoriataustaa. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 109–110.)

Lähestyimme aineiston analyysia apunamme Tuomen & Sarajärven (2018) ohjeet sisällönanalyysin toteuttamiseen. Aineiston keräämisen ja litteroinnin jälkeen kukin käytäntötutkija luki aineistoa läpi ja perehtyi sen sisältöön yleiskuvan saamiseksi. Tämän jälkeen keskustelimme havainnoistamme ja jaoimme aineistoa haastattelurungon mukaan niin, että

jokaiselle käytäntötutkijalle tuli kaikista haastatteluista tietyt teemat analysoitavaksi tasapuolisen työnjaon varmistamiseksi. Teemat olivat “Yleisimmät taloudenhallinnan haasteet”, “OTAVA-mallin käyttö osana asiakastyötä”, “OTAVA-mallin vastaaminen taloudenhallinnan haasteisiin”, ”Kehitysehdotukset OTAVA-malliin” ja ”Kehittämissuhteita taloussosiaalityön vahvistamiseksi”. Näistä teemoista muotoutui analyysimme pääteemat, ja lopulta myös tutkimuksen raportin rakenne.

Aineiston koodaus toteutettiin manuaalisesti merkitsemällä aineistosta kunkin käytäntötutkijan teeman kannalta oleellisia esiin nousevia asioita eri väreillä, ja samalla aineistoa pelkistämällä poistamalla siitä tutkimuskysymyksen kannalta epäoleellinen sisältö. Luokittelimme pelkistettyjä ilmaisuja edellisessä kappaleessa esitettyjen pääteemojen alle, ja samalla kunkin pääteeman alle muodostui alateemoja (taulukko 1). Tyypillinen analyysiyksikkö oli lause. Kun pelkistetyt ilmaisut oli teemoiteltu, aloitimme havaintojen auki kirjoittamisen tutkimusraporttiin. Esitämme osana analyysia myös työntekijöiden sitaatteja haastatteluista kuvaamaan tekemiämme havaintoja aineistosta.

Taulukko 1 Pää- ja alateemat

	Sosiaalialan ammattilaisten näkemyksiä pakolaisten yleisimmistä taloudenhallinnan haasteista ja suunnitelmallisesta taloussosiaalityöstä				
<i>Pääteemat</i>	Yleisimmät taloudenhallinnan haasteet	OTAVA-mallin käyttö asiakastyössä	OTAVA-mallin vastaaminen taloudenhallinnan haasteisiin	Kehitysehdotukset OTAVA-mallille	Kehitysehdotukset taloussosiaalityön vahvistamiseksi
<i>Alateemat</i>	- Haasteet - Syyt haasteiden takana	- OTAVA-malli yksilötyössä - Ryhmämuotoinen OTAVA-malli - Mallin integroiminen tiimeihin	- Vahvuudet - Haasteet	- Mallin sisältö - Asiakkaan materiaali - Motivointi mallin käyttöön	- Resurssit - Toimintamallit - Kelan rooli

3.4 Tutkimusetiikka

Käytäntötutkimuksemme kiinnittyy laajempaan pakolaistutkimuksen kenttään, ja on tällöin tärkeää ottaa huomioon tutkimuksen erityispiirteet. Pakolaisista tehtävä tutkimus tulee olla sekä pakolaisten hyväksi käytettyä (Harrell-Bond 1986; ref. Lyytinen 2019), että heistä luotu representaatio tulee olla eettisesti ja sensitiivisesti rakennettua (Sigona 2014; ref. Lyytinen 2019). OTAVA-mallin kehittämisen tavoitteena on palvella paremmin Länsi-Uudenmaan kotouttamista tukevien sosiaalipalvelun asiakkaita, ja tätä kautta tukea pakolaisten kotoutumista ja hyvinvointia. Pyrimme työssä lisäksi kiinnittämään huomiota sensitiiviseen kieleen ja eettiseen representaatioon.

Sitoudumme tutkimusta toteuttaessa Tutkimuseettisen neuvottelukunnan luomaan hyvän tieteellisen käytännön (HTK) ohjeistukseen (TENK, 2023). Aiheemme tutkiminen on eettisesti perusteltua ja tärkeää, sillä kotouttava sosiaalityö on luonteeltaan suunnitelmallista ja suunnitelmallisuuden työkalut ovat täten pakolaisten taloudellisen integroitumisen kannalta oleellisia. Integroitumisen tukeminen on tärkeä sosiaalityön tehtävä, jonka voidaan katsoa olevan valtaistumista ja siten osa osallisuuden edistämistä, joka on itsessään oleellinen osa myös sosiaalityön ammattietiikkaa (Talentia, 2022, s.16). OTAVA-malli on tutkimuksemme toteutusyksikössä jo käytössä, mutta sitä on toivottu uudistettavan. On erityisen tärkeää, että suunnitelmallista taloussosiaalityötä ja –ohjausta tekevät sekä mallia työssään käyttävät työntekijät tuovat uudistusprosessiin oman näkökulmansa.

Tutkimuseettiset kysymykset otettiin huomioon muun muassa kommunikoimalla selkeästi tutkimuksen tavoitteet ja ilmaisemalla tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus. Osallistuja pystyi vetäytymään prosessista kahden viikon kuluessa haastatteluun osallistumisesta, jolloin tutkimusaineisto hänen osaltaan olisi tuhottu. Kiinnitimme huomiota avoimen ilmapiirin ja turvallisen tilan luomiseen: Painotimme tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta jo siinä vaiheessa, kun tiedotimme tutkimuksesta työyhteisössä ja sen lisäksi itse haastattelutilanteen alussa. Emme tutkimusta tehdessä tai sen jälkeen antaneet tietoa esihenkilöille siitä, ketkä ovat tai eivät ole osallistuneet tutkimukseen. Loimme omalta osaltamme vapaaehtoisuuden ilmapiiriä jo työntekijöille lähetettävässä infokirjeessä muotoilemalla tekstin siten, että se ei tuota paineita osallistua. Jokaisella oli oikeus olla osallistumatta tutkimukseen ilman seuraamuksia. Turvallista

tilaa loimme myös kertomalla haastateltaville henkilötietojen salassapitovelvollisuudestamme sekä aineiston huolellisesta käsittelystä ja säilyttämisestä.

Pyysimme tutkimukseen osallistuvilta tutkimuseettisen suostumuksen suullisesti haastattelun alussa, jolloin haastateltavan henkilön suostumus tallentui nauhoitteelle. Tässä yhteydessä kerroimme osallistujille, että henkilötietoja käsitellään tieteellisen tutkimuksen yleisen edun perusteella (Tietosuojalaki 1050/2018, 4 §:n 3 kohta) ja annoimme tutkittaville tietosuojaselosteen luettavaksi.

Haastattelut nauhoitettiin ja aineisto säilytettiin Helsingin yliopiston aineistohallinnan ohjeiden (Helsingin yliopiston verkkosivu) mukaisesti tietoturvallisesti. Reaaliaikaisesti luotu transkriptio pseudonymisoitiin, jolloin lopullisesta litteraatiosta ei voida tunnistaa yksittäisiä osallistujia. Säilytimme tallennetta ja pseudonymisoitua litteroitua aineistoa Käytäntötutkimus -kurssin loppuun asti, jonka jälkeen se tuhoetaan. Tutkimustulosten yhteydessä kerrotaan, että tutkimus on toteutettu Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen kotoutumista tukevissa palveluissa. Tarkempia tietoja yksiköstä, tiimistä tai maantieteellisestä toimipaikasta ei julkaista ja tulokset on kuvattu niin, ettei yksittäistä osallistujaa voi niistä tunnistaa.

4 Tutkimuksen tulokset

4.1 Yleisimmät taloudenhallinnan haasteet

Sosiaaliohjaajien ja -työntekijöiden haastatteluissa kartoitettiin pakolaisasiakkaiden yleisimpiä taloudenhallinnan haasteita, ja haastateltavia pyydettiin kuvailemaan näitä haasteita viimeaikaisia asiakastapaamisia ajatellen. Vastauksista selvisi, että Kelan kanssa asiointi tuottaa monelle asiakkaalle vaikeuksia. Toiseksi laskujen kasaantuminen ja niiden maksun myöhästyminen näkyy asiakastapaamisilla. Synä näille haasteille nähdään esimerkiksi luku- tai kielitaidon puute ja väärinkäsitykset.

Moni haastateltava kertoi, että pakolaisasiakkaat kokevat Kelan kanssa asioinnin haastavana. Monet asiakkaista ovat perustoimeentulotuen saajia, ja voivat tämän lisäksi olla oikeutettuja myös muihin Kelan tukiin ja etuuksiin. Haastatteluissa kävi ilmi, että hakemusten tekeminen

koetaan vaikeana, ja siihen tarvitaan apua omalta työntekijältä. Lisäksi asiakkaat eivät aina tiedä, mihin kaikkeen saatujen tukien ja etuuksien tulisi riittää, jota vaikeuttaa tukien eriävät maksupäivät. Lisäksi eri tuet maksetaan eri aikoina kuukauden sisällä, jolloin rahankäyttöä on vaikea hahmottaa.

“Näin yleisesti ottaen niin se mikä tuo haastetta siihen talouden hallintaan on se, että Kelan etuuksia maksetaan eri aikoina kuukauden sisällä, että se ei ole silloin ensimmäinen päivä välttämättä, kun ne kaikki etuudet tulee sinne tilille ja sitten olisi helpompi hahmottaa ehkä sitä rahankäyttöä.”

Aikaisemmin mainittujen lisäksi jo pelkästään päätösten lukeminen tuottaa asiakkaille vaikeuksia, joihin haetaan apua omilta työntekijöiltä: *“ihan se semmoinen päätösten lukeminen ja tulkitseminen on ollut semmoinen mitä tästä on saanut tehdä ja ohjeistaa sitten siinä”*. Kävi ilmi, että erityisesti asiakkuuden alussa Kelan kanssa asiointi on asiakkaille epäselvää:

“Alkuvaiheessa varsinkin, kun alkaa saamaan niitä Kelan etuuksia niin ne ei ole aina niin selkeitä, että mitä rahaa tulee milloinkin ja mihin sen pitäisi riittää.”

Haastatteluissa kävi ilmi, että talouteen liittyvät asiat koetaan monimutkaisina. Syinä haasteisiin Kelan kanssa asiointissa haastatteluissa kerrottiin suomen kielen taidon puutteen lisäksi esimerkiksi väärät käsitykset, jotka ovat voineet muodostua kavereiden puheista. Yksi haastateltava kertoi tämän näkyneen tapaamisella esimerkiksi seuraavasti:

“Tai sitten se, että on kertaalleen tehty hakemus perustoimeentulotuesta ja sitten oletetaan, että ‘Mähän tein sen jo, että miksei Kela maksa. Kaverit sanoi, että Kela maksaa. ’Että ei ole syntynyt sitä oikeata tietoa siitä, että miten ne etuudet tulee, kenen vastuulla niitä on hakea. Ikään kuin se ajatus siitä, että: ‘Mä oon kerran ilmoittanut niin kyllä ne huolehtii, että niinhän kaverit sanoi.’”

Lisäksi niin kutsutut kaverilainat vaikuttavat toimeentulotukilaskelmaan, jolloin oma taloudellisesti haastava tilanne voi syventyä lainojen myötä entisestään. Kelan toimeentulotukilaskelmassa otetaan lähtökohtaisesti huomioon kaikki tulot ja menot. Rahaa lainataan kavereille, joka katsotaan sitten takaisinmaksun yhteydessä Kelan toimeentulotuen päätöksen laskelmassa tuloksi:

“...kaverit auttaa toinen toisiaan mikä on tietysti hieno asia, mutta sitten jos ne rahat menee sinne omalle pankkitilille ja Kela huomioi jokaisen kympin sieltä mitä sinne asiakkaan tilille on tullut niin sitten ei saakaan sitä Kelan etuutta”, jolloin siihen elämiseen ei enää jää rahaa sinä kuukautena koska Kela on huomionnut ne kaverin lainat, jolloin ei ole varaa ostaa ruokaa ja välttämättömiä menoja ehkä maksaa sitä omaa vastuuta vuokrasta ja sitten ei ole varaa maksaa myöskään maksaa niitä velkoja kavereille.”

Haastatteluissa kävi ilmi, että moni asiakas tulee tapaamiselle vasta sitten, kun taloudellinen tilanne on jo todella heikko ja eräänntyneitä laskuja on paljon tai jopa ulosotossa. Vuokravelka mainittiin usein asiakkaiden ongelmana, jonka kanssa tullaan tapaamiselle. Lisäksi haastateltavien mukaan HSL-tarkastusmaksuja on voinut olla *“jopa useita satoja euroja ja menneet jo sitten ulosottoon asti”* tai sähkölaskujen maksamattomuuden vuoksi sähköt on laitettu poikki. Elämäntilanteen muutokset kuvattiin altistajana taloudellisten ongelmien kasaantumiselle:

“Sitten toisaalta sellainen, että on jo ehkä asunut pidemmän aikaa itsenäisesti ja sitten elämäntilanne, siinä muutoksia tai mielenterveydessä tapahtuu muutoksia, minkä seurauksena sitten tulee sellaisia välinpitämättömiä kausia omiin asioihin. Että ikään kuin jätetään avaamatta kirjeet koska ne tuntuu vaikealta ymmärtää ja sieltä tulee sähkölaskua ja tulee kotivakuutuslaskuja ja sitten ikään kun annetaan niiden asioiden kasaantua.”

Myös yksinkertaisesti omien tulojen ja menojen hahmottamisen vaikeus mainittiin yhtenä syynä taloudellisille haasteille. Yhteenvetona moni pakolaisasiakkaiden kokemasta taloudenhallinnan haasteesta liittyy jollain tapaa valmiuksiin ymmärtää Kelan päätöksiä ja etuuksien toimintaperiaatteita. Lisävaikeuksia pakolaisasiakkaille tuottavat muut kuormittavat elämän osa-alueet. Myös lähipiiristä omaksutut väärät käsitykset Kelan etuuksien perusteista vaikeuttavat oman talouden suunnittelua ja hallintaa.

4.2 OTAVA-mallin käyttö asiakastyössä

Haastateltavilta kysyttiin, kuinka OTAVA-malli on integroitu oman tiimin toimintaan, ja käyttäkö haastateltava mallia itse omassa asiakastyössään. Vastauksista selvisi ensinnäkin se, että kaikki haastateltavat olivat tietoisia OTAVA-mallista. Sekä uudet että vanhemmat työntekijät ovat saaneet OTAVA-mallin käyttöön perehdytystä, ja koulutuksia mallin käyttämiseen on tarjolla. Yksi haastateltavista kertoi, että OTAVA-mallin käyttöön ja hyödyntämiseen tarvittavat tiedot ja materiaalit ovat helposti saatavilla, ja halutessaan mallin käyttäminen olisi mahdollista.

OTAVA-mallia voidaan hyödyntää asiakastyössä yksilö- tai ryhmämuotoisena. Alun perin malli on suunniteltu yksilömuotoiseksi, ja siitä on myöhemmin kehitetty ryhmässä sovellettava versio. Haastatteluissa kävi ilmi, että työntekijät ovat olleet tyytyväisiä siihen, että mallia on voitu soveltaa myös ryhmille ja osassa tiimeistä on keskusteltu OTAVA-mallin soveltamisesta pienryhmätyöskentelyssä.

Yksilömuotoisen OTAVA-mallin osalta useat haastateltavat kertoivat, että malli ei ole heillä tai yleisesti tiimissä aktiivisessa käytössä. Lähes jokaisessa haastattelussa kuitenkin selvisi, että samat OTAVA-mallissakin olevat asiat tulee käsiteltyä yhdessä tapaamisilla asiakkaiden kanssa osana suunnitelmallista taloussosiaalityötä ja –ohjausta. Osa kertoi, että OTAVA-mallia ei välttämättä käytetä systemaattisesti, vaan soveltaen joustavasti sen osia riippuen asiakkaan tilanteesta ja tarpeista. Työntekijä voi esimerkiksi poimia osan OTAVA-mallin kohdista ja käydä näitä yhdessä asiakkaan kanssa läpi tarvittaessa. Eräs työntekijä esimerkiksi kuvasi OTAVA-mallin käyttöään näin: *“Mä en ole käyttänyt tätä koko mallia yksilötyössä alusta loppuun asti... vaan ennemmin niin, että on poimittu sieltä niitä osuuksia, joita on niinku syytä käydä.”*

Lähes jokaisessa vastauksessa toistui näkemys siitä, että OTAVA-mallin sisältö on tiiviisti sitä, mitä tavallisessa asiakastyössä asiakkaiden kanssa käydään läpi. Työntekijät kokivat, että kokemuksen kertyessä pakolaisten kanssa tehtävästä taloussosiaalityöstä ja –ohjauksesta, ei OTAVA-mallin käyttö osana asiakastyötä tunnu välttämättä mielekkäältä ja tarpeelliselta. Esimerkkinä tästä näkemyksestä seuraava ote haastattelusta:

“Että voisi tavallaan sanoa, että käytän OTAVA-mallia, mutta se on ollut vaan mun omassa päässä sillä lailla. Että kun sitä on tehnyt niin paljon, niin sitten et oikeastaan tarvitse edes sitä mallia pohjalla. Ne vaan tulee sitten selkärangasta ne asiat.”

Haastateltavat kuvasivat OTAVA-mallin sisällön olevan pitkälti taloussosiaalityön ja -ohjauksen ydintä, ja että mallissa olevat asiat ovat jo valmiiksi osana omia työskentelytapoja. *“No ei ole tää OTAVA-malli semmoisessa aktiivisessa käytössä, toki näitä asioita tulee siellä suunnitelmallisessa sosiaalityössä käytettyä.”* Vaikka OTAVA-malli ei ollut useimmilla työntekijöillä sellaisenaan käytössä, moni haastateltavista kuitenkin ilmaisi halunsa käyttää sitä systemaattisemmin osana asiakastyötä. Eräs työntekijä kuvasi omia työskentelytapojaan ja OTAVA-mallin käyttöä osana suunnitelmallista taloussosiaalityötä ja -ohjausta seuraavasti:

“No en oo kyllä nyt sinänsä (käytä OTAVA-mallia), että kyllä noita asioita toki käsitellään, mutta voisi sitä ehkä enemmänkin, että mitä asioita tulisi sitten käydä läpi... Sen tilanteen mukaan käydään näitä asioita läpi tapaamisessa, sen mukaan, mihin asiakas aina tarvitsee sitä apua, niin neuvotaan siinä ja vähän sen asiakkaan omien kykyjen mukaan”

Haastatteluiden perusteella OTAVA-malli on siis tiedossa työntekijöillä, mutta malli ja sen käyttö osana suunnitelmallista sosiaalityötä vaihtelee työntekijöiden ja tiimien välillä. Mallia ja sen osia voidaan soveltaa käytettäväksi eri asiakkaiden kanssa eri tavoin tai käyttää esimerkiksi ryhmämuotoisesti.

4.3 OTAVA-malli tukena asiakkaiden taloushallinnan haasteisiin vastaamisessa

OTAVA-mallin koetaan vastaavan asiakkaiden kohtaamiin taloushallinnan haasteisiin teoriassa hyvin. Mallissa käydään läpi asiakkaiden yleisimmät taloushallinnan haasteet ja se koetaan helppokäyttöisenä ja selkeänä. Mallin nähdään auttavan esimerkiksi asiakkaiden taloudellisten tavoitteiden selkiyttämässä ja talousasioiden haltuunotossa. OTAVA-malli mahdollistaa myös täsmätyöskentelyn asiakkaiden yleisimpien taloushallinnan haasteiden ratkaisemiseksi.

OTAVA-mallin kyvyssä vastata asiakkaiden taloushallinnan haasteisiin on kuitenkin rajoitteita, jotka johtuvat arjen realiteeteista ja asiakkaiden valmiuksista omaksua taloushallinnan taitoja. Mallin soveltuminen asiakkaiden taloushallinnan haasteisiin vastaamisessa koetaan puutteelliseksi, koska arjen realiteetit ja työskentelyprosessit eivät tue

suunnitelmallisen työn toteuttamista. Haastatteluista kävi ilmi myös, että asiakkaat eivät ole erilaisista syistä johtuen vastaanottavaisia taloudenhallinnan taitojen oppimiselle.

4.3.1 Mallin vahvuudet asiakastyössä

Työntekijät jakoivat näkemyksen OTAVA-mallin vahvuuksista asiakkaiden taloudenhallinnan haasteiden hahmottamisen sekä asiakkaiden taloudellisten tavoitteiden selkiyttämisen kannalta. Malli nähdään rakenteeltaan helppokäyttöisenä, ja siitä tulee ilmi työntekijöiden näkemysten perusteella asiakkaiden yleisimmät taloudenhallinnan haasteet:

“Mun mielestä tää on hyvinkin selkeä ja helppokäyttöinen, ja ei ole liikaa näitä asioita, ja mun mielestä nää on hyvinkin siihen meidän perustyöhön liittyviä asioita, joita haasteita asiakkailla on.”

Työntekijät ilmaisivat myös, että mallia voi käyttää täsmätyökaluna asiakkaiden taloudenhallinnan haasteisiin vastaamisessa: *“Niillä, joille on jo tullut haasteita, niin tää voi olla semmoinen täsmätyökalu niiden läpikäymiseen.”* Haastateltavat kuvasivat esimerkiksi, että OTAVA-mallilla on ratkaistu asiakkaiden vuokravetkatilanteita velvoittamalla asiakas käymään ryhmämuotoinen OTAVA-kurssi. Mallin avulla työntekijät voivat myös jäsentää asiakkaiden taloudenhallinnan haasteiden kanssa työskentelyä ja varmistaa, että asiakas hallitsee eri osa-alueet.

Haastatteluista kävi ilmi, että OTAVA-malli koetaan hyväksi työkaluksi nuorten herättelyssä ja heidän taloudellisten tavoitteidensa selkiyttämässä. Työntekijät kuvailivat, että malli auttaa nuoria ymmärtämään vastuun ottamisen omasta taloudestaan. OTAVA-mallin käsitteleminen on auttanut nuoria harkitsemaan tarkemmin taloudellisia kysymyksiä ennen itsenäiseen elämään siirtymistä:

“Mä ajattelen, että missä se on ollut hyvä nuorten kanssa, että se on herätellyt siihen, mitä se tarkoittaa, että sä haluat muuttaa omaan asuntoon, mistä kaikesta sun pitää ottaa vastuu.”

OTAVA-malli voi auttaa työntekijöitä käsittelemään systemaattisesti asiakkaiden yleisimpiä taloudenhallinnan haasteita. Mallin toteuttamiseen liittyy kuitenkin käytännön puutteita, jotka muodostavat haasteita sen tavoitteiden saavuttamiselle.

4.3.2 Mallin haasteet asiakastyössä

OTAVA-mallin mahdollisuuksissa vastata asiakkaiden taloudenhallinnan haasteisiin on rajoitteita, vaikka malli koetaankin sisällöltään hyvänä. Työntekijät kuvasivat, että OTAVA-mallin mahdollisuuksia vastata asiakkaiden taloudenhallinnan rajoittaa asiakastapaamisten rönsyilevyys ja akuutit tilanteet, resurssivaje, korostut raha- ja talouskeskeisyys sekä asiakkaiden valmiudet.

Ensimmäinen rajoite OTAVA-mallin toimivuuden kannalta on asiakastapaamisten rönsyilevyys ja akuutit tilanteet. Suunnitelmallisen työn toteuttaminen käy haastavaksi, kun asiakkailla on odottamattomia kiireellisiä asioita, jotka vaativat välitöntä huomiota. Työssä esiintyvät kiireelliset tilanteet saattavat johtaa siihen, että suunnitellut OTAVA-mallin mukaiset toimenpiteet jäävät toissijaisiksi. Kiireellisten asioiden hoitaminen koettiin haasteena OTAVA-mallin soveltamiselle asiakastyössä. Työntekijät tunnistivat tarpeen OTAVA-mallin mukaiselle asioiden tarkalle läpikäynnille, mutta sille ei jää aikaa. Muuten suunnitelmalliseen työhön käytettävä aika on jouduttu käyttämään akuuttien asioiden hoitamiseen:

“Asiakkailla voi olla hyvin paljon asioita, että vaikka mä olisin suunnitellut, että nyt me käydään tätä OTAVA:n jotain osaa läpi, niin asiakkaalla onkin 10 akuuttia asiaa siihen tunnin tapaamiseen.”

Toisen rajoitteen OTAVA-mallin kyvyille ratkaista asiakkaiden taloudenhallinnan haasteissa on asiakastyöhön varattujen resurssien rajallisuus. OTAVA-mallin mahdollisuudet vastata asiakkaiden taloudenhallinnan haasteisiin jäävät vajaiksi, koska asioiden käsittely jää pintapuoliseksi suurten asiakasmäärien ja työntekijäpulan takia. Resurssivajeen takia työntekijät kokivat, että OTAVA-mallin mahdollisuudet vastata asiakkaiden taloudenhallinnan haasteisiin ovat rajalliset. Asiakasmäärien ollessa suuria työntekijöillä on vaikeuksia löytää aikaa suunnitelmallisen työn toteuttamiselle. Eräs työntekijä pohti keinoja integroida OTAVA-malli tehokkaammin käytäntöihinsä:

“Asiakasmäärät on aika isoja, niin sitten, että mihin sen saisi itselle jotenkin suunniteltua, että pitäisikö olla vaikka niin, että olisi 2 lähekkäistä asiakastapaamisista, että toisella käydään ne akuutit asiakkaan asiat läpi ja sitten seuraavalla kerralla olisi se mun suunnitelmallinen työ.”

Ylimääräisten tapaamisten lisääminen voisi auttaa tasapainottamaan kiireellisten ja suunnitelmallisten asioiden hoitamisen välillä, mutta sen toteuttamisen haaste kietoutuu ajan riittävyteen. Eräessä haastattelussa työntekijä kuvasikin seuraavasti, kuinka työntekijävaje on estänyt suunnitelmallisen työn tekemisen: *“Viime vuonna oli semmoinen tilanne, että hoidettiin vain kiireelliset asiat, koska oli työntekijävajauksia ja kiirettä työssä.”* Työympäristön realiteetit näyttävät siis rajoittavan OTAVA-mallin mahdollisuuksia vastata asiakkaiden taloudenhallinnan haasteisiin, vaikka työntekijöillä olisikin ehdotuksia, miten mallia voisi paremmin hyödyntää asiakastyössä.

Kolmannen rajoitteen OTAVA-mallin kyvyille vastata asiakkaiden taloudenhallinnan haasteisiin muodostaa työssä korostunut raha- ja talouskeskeisyys. Haastatteluissa nousi esiin huoli siitä, että asiakastyössä korostuvat liikaa asiakkaiden taloudenhallintaan liittyvät kysymykset, ja vähemmälle huomiolle jäävät psykososiaalista tukea edellyttävät haasteet.

“Jossain me kyllä mennään vikaan siinä, että meillä vähän liikaa ehkä korostuu koko asiakkuuden ajan, että nimenomaan me pyöritään vain näiden raha-asioiden ja talousasioiden ympärillä.”

Asiakkaiden psykososiaalista tukea edellyttävien haasteiden jääminen vähemmälle huomiolle saattaa työntekijöiden mukaan jarruttaa taloudenhallinnan taitojen oppimista. Erityisesti asiakkuuden alkuvaiheessa asiakkailla saattaa olla muita huolia, jotka voivat olla hidasteena laajojen taloudenhallintaan liittyvien kokonaisuuksien omaksumiselle. Näiden tekijöiden vuoksi voi olla mahdollista, että taloudenhallinnan haasteiden ratkaiseminen OTAVA-mallin avulla ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista erityisesti kotoutumisen alkuvaiheessa olevien pakolaisten kanssa.

“Alkuvaiheessa asiakkailla voi olla niin paljon muita asioita mielessä ihan traumaista lähtien, huolta perheenjäsenistä, kotoutuminen hyvin alkuvaiheessa, mielenterveyden ongelmia, yksinäisyyttä ja muuta. Niin sitten sitten tää talouden hallinta on aika iso

paketti siinä. Kela-asioiden hoitaminen, byrokratia, paljon papereita ja ymmärtämistä, kielivaikeuksia ja muuta.”

Toisaalta se, missä vaiheessa taloudenhallinnan haasteita olisi hyvä käsitellä, saattaa herättää työntekijöissäänkin ristiriitaisia ajatuksia. Toisessa haastattelussa korostettiin taloudenhallinnan taitojen tärkeyttä psykososiaalisen tuen rinnalla jo varhaisessa asiakkuuden vaiheessa: *“Mä ajattelen, että myös sinne alkuvaiheeseen olisi tosi tärkeitä, että on joku sellainen tiivistetty paketti kaikille niistä talousasioista.”* Rajoitteen OTAVA-mallin tehokkaalle hyödyntämiselle saattaakin asettaa, miten löytää tasapaino talousasioiden käsittelyn ja psykososiaalisen tuen välillä, joista molemmat tunnustetaan tärkeiksi osa-alueiksi kotoutumista tukevassa sosiaalityössä.

Neljännän rajoitteen OTAVA-mallin tehokkaalle soveltamiselle taloussosiaalityössä muodostavat asiakkaiden valmiudet. Asiakkailta saattaa olla puutteellinen motivaatio osallistua suunnitelmallisille tapaamisille tai puutteelliset taidot omaksua taloudenhallinnan taitoja. Jos asiakas ei saavu tapaamiselle, ei OTAVA-mallin mukaista työskentelyä edes pystytä aloittamaan. Tämä heijastaa asiakkaiden sitoutumisen vaikeutta tai motivaation puutetta.

“Meillä oli semmoinen ajatuskin, että tehdään pienryhmiä ja pyydetään myös tulkki, että varmasti kaikki menee oikein. Mutta asiakkaat eivät olleet kovin innostuneita, ja kun varattiin aikaa, he eivät tulleet.”

Lisäksi, vaikka OTAVA-malli todetaan teoriassa hyväksi, se ei aina huomioi asiakkaiden erilaisia taitoja. Kielitaidon haasteet voivat muodostaa merkittävän rajoitteen taloudenhallinnan taitojen kehittymiselle, vaikka asiakkailta olisi muuten hyvät kirjoitus- ja lukutaidot. OTAVA-mallin tavoitteet, kuten etuuksien hakeminen ja päätösten ymmärtäminen, edellyttää lähes erinomaista suomen kielen taitoa.

“Se, että osaa hakea Kelasta perustoimeentulotukea ei ole mikään yksinkertainen juttu. Mulla on asiakkaita, joiden kanssa olen harjoitellut 7 kuukautta ja silti asiakas ei vielä osaa yksin. Hänellä on kuitenkin hyvät kirjoitus- ja lukutaidot, ja hänellä on kotimaastaan koulutustasoa eli hän osaa hyvin hahmottaa asioita. Mutta kun kielitaito hänellä on niin matala, että hän osaisi yksin hakea Kelasta toimeentulotukea.”

Yhteenvedona voidaan todeta, että asiakkaiden valmiudet hyötyä OTAVA-mallista vaihtelevat huomattavasti, ja nämä mahdolliset rajoitteet on otettava yksilöllisesti huomioon mallin käyttämisessä taloussosiaalityössä.

4.4 Parannusehdotukset

4.4.1 Parannusehdotuksia OTAVA-malliin

Tutkimuksessa haastateltavilta kysyttiin parannusehdotuksia OTAVA-mallin kehittämiseksi. Valtaosa haastateltavista kertoi olevansa tyytyväinen OTAVA-malliin ja sen sisältöön, mutta vastauksista nousi esiin myös muutamia kehitysehdotuksia.

OTAVA-mallin hyvinä puolina nähtiin sen selkeys ja sisältö, jonka katsottiin vastaavan hyvin työn perussisältöä ja sitä, mikä asiakastyössä on tärkeää käydä läpi. OTAVA-mallin kerrottiin olevan toimiva työkalu etenkin uusille työntekijöille, joille taloussosiaalityö ja -ohjaus ei ole entuudestaan tuttua. Myös OTAVA-mallin ryhmämuotoista versiota kehuttiin hyödylliseksi asiakastyön välineeksi.

Eräs haastateltavista esitti OTAVA-mallin tavoitteiden olevan korkeat, ja hän katsoi, että asiakkaalla tulisi olla hyvät valmiudet, jotta OTAVA-mallin voisi sisäistää kokonaisuudessaan. Kehitysehdotuksena haastatteluissa tuotiinkin ilmi, että OTAVA-mallin tavoitteet tulisi katsoa realistisiksi jokaisen asiakkaan kohdalla. OTAVA-mallin katsottiin olevan teoriassa toimiva ja hyvä, mutta käytännön työssä haasteena voi olla se, että malli ei sellaisenaan sovellu kaikkien asiakkaiden taidoille. Esimerkiksi heikompi kielitaito ja haasteet hahmotuskyvyn kanssa mainittiin haasteena soveltaa OTAVA-mallia asiakastyössä. OTAVA-mallin katsottiin lisäksi olevan melko tiivis ja nopea paketti, mikä ei kaikkien asiakkaiden kanssa ole mahdollinen toteuttaa sellaisenaan.

Toinen kehitysehdotus OTAVA-malliin on se, että mallissa painotettaisiin nykyistä enemmän ymmärrystä siitä, mitä Kelan etuudet ovat ja millä perusteilla Kelan etuuksia myönnetään. Haastattelussa esitettiin, että nämä asiat voisi tuoda OTAVA-mallissa nykyistä selkeämmin esille. Haastatteluissa nousi esiin myös toiveet OTAVA-mallin työntekijöillä käytössä olevien materiaalien päivittämisestä ajan tasalle etuuksien määrien osalta, ja yleinen mallin läpikäyminen

ja sen sisällön oikeellisuuden tarkistaminen. Jotta OTAVA-malli voisi toimia aukottomana ja luotettavana työkaluna työntekijälle, ehdotettiin, että tulisi olla henkilö, jolla on päivitysvastuu OTAVA-mallin materiaaleista.

OTAVA-mallista toivottiin lisäksi visualisoitua ja yksinkertaistettua selkosuomella kirjoitettua materiaalia, jonka voisi antaa asiakkaalle mukaan. Tällä hetkellä mallin materiaalien katsottiin toimivan enemmänkin työntekijän muistilistana asiakastapaamisille, mutta asiakkaalle annettavaa versiota ei ole ollut saatavilla. Tämä voisi konkretisoida myös asiakkaalle OTAVA-mallia ja sen tuomia hyötyjä.

Parannusehdotuksia tuli OTAVA-mallin sisällön ohella myös siihen, kuinka mallia voisi ottaa paremmin käyttöön tiimeissä. Eräässä haastattelussa ehdotettiin, että tiimeissä voisi aktiivisemmin panostaa OTAVA-mallin läpikäyntiin, ja katsottiin tärkeäksi, että työntekijöitä kannustettaisiin ja motivoitaisiin mallin käyttöön myös tiimin puolelta. Esimerkiksi yhteisten toimintatapojen sopiminen voisi helpottaa OTAVA-mallin ottamista osaksi omia työskentelytapoja.

4.4.2 Kehittämisehdotuksia taloussosiaalityön vahvistamiseksi

Haastateltavilta kysyttiin OTAVA-mallin kehittämisen lisäksi muihin resursseihin ja toimintamalleihin liittyviä parannusehdotuksia, jotka tukisivat pakolaisten kanssa tehtävää suunnitelmallista taloussosiaalityötä. Alkuinfot uusille pakolaisasiakkaille, joissa keskitytään myös talousasioihin, nähtiin hyvänä tapana tutustuttaa asiakkaat yleisellä tasolla etuus- ja talousasioihin. Kuten aikaisemmin todettiin, Kelan kanssa asiointi tuottaa vaikeuksia monelle pakolaisasiakkaalle. Yhdessä haastattelussa esimerkiksi ehdotettiin seuraavaa: *“Mä haluaisin enemmän heittää palloa sinne Kelan suuntaan, että heillä olisi enemmän semmoista asiakasohjausta.”*

Ehdotettiin myös talousasioita koskevan tiedon lisäämistä ja jakamista muissa asiakkaiden toimintaympäristöissä, kuten kotouttamiskoulutuksissa:

“Jos puhutaan alkuvaiheen kotoutujista, niin monet on kuitenkin jossain kursseilla, niin se että myös se tiedon lisääminen siellä missä meidän asiakkaat on. Että osaksi sinne

kotoutumiskoulutuksia ja sitä sisältöä... niin se, että sinne olisi mun mielestä myös tärkeätä jalkauttaa sitä ajankohtaista tietoa”

Resurssien lisääminen nähtiin merkittävässä roolissa suunnitelmallisen työn mahdollistamiseksi, jolloin yhden työntekijän asiakasmäärät pienenevät. Myös työntekijän oma motivaatio asiakkaan suunnitelmallisen taloussosiaalityön onnistumiseksi nostettiin esille tärkeänä asiana ja yksi haastateltava kuvasikin olevan tärkeää, että oma työntekijä *“haluaa olla aktiivisena ja seurata, että miten nyt asiakas etenee asioissa”*.

Tiimissä käydyn keskustelun merkitystä korostettiin vastauksissa. Toisaalta usein haastateltavien kommentit palautuvat siihen, että ilman aikaa ja resursseja suunnitelmallinen taloussosiaalityö jää riittämättömäksi, vaikka työkalut olisivatkin käytännössä olemassa ja mallit teoriassa toimivia.

5 Johtopäätökset

5.1 Yhteenveto

Tässä tutkimuksessa kartoitettiin Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen kotoutumista tukevien sosiaalipalvelujen työntekijöiden näkemyksiä pakolaisten yleisimmistä taloudenhallinnan haasteista sekä suunnitelmallisen taloussosiaalityön malliksi rakennetun seitsemänportaisen OTAVA-mallin tunnettavuutta, käyttöä ja soveltuvuutta näihin haasteisiin vastaamisessa. Tutkimuksen aihe nousi Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen toiveesta kehittää suunnitelmallista taloussosiaalityötä tehokkaammin asiakkaiden taloudenhallinnan haasteisiin vastaavaksi.

Käytäntötutkimuksemme tulokset ovat linjassa aikaisemman tutkimuskirjallisuuden kanssa. Aineistossamme näkyy muun muassa velkaantuminen, Kelan etuuksien hakemisen vaikeus, kielitaidon ja taloudenhallinnan taitojen vähyys ja sosiaalityön resurssien puute. Aiemmin tehdyn tutkimuksen perusteella pakolaisten yleisimmät taloudenhallinnan haasteet ovat velkaantuminen, etuuksien hakemisen haasteet, arjen taloudenhallinnan ongelmat, osaamattomuus raha-asioiden hallinnassa, työttömyys ja yleisesti köyhyyden kokemukset (Hautala & Vartio, 2019; Pieviläinen, 2019; Solheim ym., 2022; Sällinen, 2019). Taloudenhallinnan taidot edellyttävät

useita sellaisia voimavaroja ja taitoja, joita pakolaisilta uhkaa uupua. Taloudenhallinta edellyttää muun muassa tietoteknisiä taitoja, kielitaitoa, luku- ja laskutaitoa. (Atkinson & Messy, 2015; Zechner, 2019.)

Kuten Pieviläinen (2019) on aikaisemmin todennut, myös aineistossamme näkyy pakolaisten korkeasta köyhyysriskistä juurensa saanut riski ylivelkaantumiselle. Aineistomme työntekijät kertovatkin esimerkiksi vuokravelan näkyvän tapaamisilla pakolaisasiakkaiden kanssa, ja laskujen menemisestä ulosottoon. Lisäksi aineistossamme näkyy taloudellisen tilanteen syventyminen ennen avun hakemista. Hautala ja Vartio (2019) ovat todenneet ylivelkaantumisen taas aiheuttavan esimerkiksi asunnottomuuden riskiä, kun vuokraan tarkoitettua rahaa voidaan käyttää muihin menoihin.

Haastatteluissa mainittiin ns. kaverilainat, jonka voi ajatella olevan kulttuurinen piirre. Tämä on yhteiskunnallinen tekijä, jonka voi rinnastaa paineeseen auttaa sukulaisia taloudellisesti. Tämän paineen on aikaisemmin todettu vaikuttavan suurempaan köyhyysriskiin (Schubert, 2013). Puutteellinen kielitaito taloudenhallinnan taitojen oppimisen tiellä on noussut esiin myös aikaisemmassa tutkimuksessa, jossa todettiin, että taloudenhallinnan taidot edellyttävät hyvää kielitaitoa (Atkinson & Messy, 2019). Zechnerin (2019) mukaan taloudellinen pärjääminen edellyttää monia taitoja ja voimavaroja, joita pakolaisilla ei välttämättä ole.

Aineistostamme nousi yleisimmiksi taloudenhallinnan haasteiksi Kelan kanssa asiointi (ja etuuksien hakeminen) ja laskujen kasaantuminen, josta seuraa haasteita kokonaisvaltaiseen taloudenhallintaan. Syitä haasteiden taustalla olivat esimerkiksi kielitaidon puute, väärät käsitykset, kaverilainat ja omien menojen tulojen hahmottamisen haasteet. Tuloksemme yleisimmistä taloudenhallinnan haasteista ovat toisaalta myös samansuuntaisia, kuin aikuissosiaalityössä kohdatut haasteet. Velkaantuminen, arjen talouden hallinta ja etuuksien hakeminen ovat myös aikuissosiaalityössä näkyviä haasteita (Sällinen, 2019). Etuuksien hakemisen byrokratia tuottaa vaikeuksia siis niin yleisessä aikuissosiaalityössä, kuin pakolaisspesifissä työssä. Jos Kelan etuuksien hakeminen tuottaa vaikeuksia myös kielitaidon omaavalle kantaväestölle, lienee tämä ymmärrettävästi yhä haastavampaa heille, joilla ei sitä ole.

OTAVA-mallia käytetään yksilömuotoisena soveltaen, asiakkaiden tilanteen mukaisesti arvioiden sitä, mitkä kohdat ovat tarpeellisia. Vastauksissa, joissa mallia ei kerrottu käytettävän,

korostui kuitenkin se, että samoja aiheita käydään asiakkaan kanssa joka tapauksessa läpi. Malli on käytössä ryhmämuotoisena osassa tiimeistä. Haastatteluissa kävi ilmi, että sekä tietoa että materiaaleja on saatavilla tiimeissä, mutta keskustelua tiimin sisällä tavasta käyttää mallia on vain vähän. Tiettyä sovittua tapaa käyttää mallia ei ole.

OTAVA-mallin koetaan vastaavan asiakkaiden taloudenhallinnan haasteisiin teoriassa hyvin. Mallissa käydään läpi asiakkaiden yleisimmät taloudenhallinnan haasteet, se nähdään helppokäyttöisenä, ja sen avulla on mahdollista jäsentää suunnitelmallista taloussosiaalityötä. Malli koetaan myös hyväksi selkiyttämään asiakkaiden taloudellisia tavoitteita ja toimivaksi täsmätyökaluksi heille, joilla on joitain tiettyjä taloudenhallinnan haasteita.

Käytännössä OTAVA-mallin kyky vastata asiakkaiden taloudenhallinnan haasteisiin on kuitenkin rajoittunut, koska arjen realiteetit ja asiakkaiden valmiudet eivät aina mahdollista sen tehokasta ja tarkoituksenmukaista käyttöä. Arjen realiteetit ja työskentelyprosessit eivät tue OTAVA-mallin mukaista suunnitelmallisen työn toteuttamista, ja tästä johtuen sen kyky vastata asiakkaiden taloudenhallinnan haasteisiin jää rajoittuneeksi. Asiakastapaamiset eivät etene suunnitelmallisesti, aikaa asioiden perusteelliselle käsittelylle ei ole riittävästi, taloudenhallinnan taitojen oppimisen tiellä saattavat olla psykososiaalista tukea edellyttävät haasteet, sekä asiakkailta saattaa olla puutteellinen motivaatio tai kielitaito taloudenhallinnan taitojen oppimiselle.

Vaikka OTAVA-malli nähdään pääosin toimivana, sen kehittämiseksi ehdotettiin materiaalien päivittämistä ajan tasalle sekä vanhentuneen tiedon korjaamista, jonka päivittämisestä voisi olla vastuussa nimetty henkilö. Lisäksi tiedon lisääminen etuuksista itse malliin koettiin hyödylliseksi, jota voisi olla esimerkiksi Kelan etuuksien perusteet. OTAVA-mallin osaamistavoitteiden realistisuuden pohtiminen nostettiin myös esille haastatteluissa. OTAVA-mallin materiaalien visualisointia asiakasystävällisesti selkosuomeksi ehdotettiin. Tärkeäksi koetaan myös motivointi mallin käyttöön tiimeissä. Parannusehdotuksina yleisimpien taloudenhallintaan liittyvien ongelmien ratkomiseksi ehdotetaan lisättyä asiakasohjausta Kelassa ja tiedon lisäämistä siellä, missä asiakkaat muutenkin toimivat. Työntekijöiden motivointi kiinnostua asiakkaiden taloudenhallinnan taidoista koetaan tärkeänä. Resurssien lisääminen nähtiin keinona voida tehdä taloussosiaalityötä ja -ohjausta suunnitelmallisemmin.

5.2 Pohdinta ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimusta toteuttaessa olemme pohtineet tutkimuksen luotettavuutta sekä tutkimukseen liittyviä rajoitteita. Lähtökohtanamme on ollut tutkimuksen toteutuksen jokaisessa vaiheessa noudattaa hyvän tieteellisen käytännön periaatteita (TENK, 2023).

Valitsimme tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi puolistrukturoidun haastattelun, koska tavoitteena oli saada OTAVA-mallista monipuolista tietoa, kuitenkin pitäen haastatteluiden pääpaino tutkimuskysymyksiin vastaamisessa mukana. Jokaiselle haastateltavalle esitettiin samat kysymykset, ja tarvittaessa niitä tarkennettiin haastateltavan pyynnöstä. Haastattelutilanteet pyrittiin siis pitämään keskenään mahdollisimman samanlaisina, jotta vastaukset ovat vertailukelpoisia ja rinnastettavissa toisiinsa.

Aineiston yksi rajoitteista on sen pienehkö koko. Tutkimukseen osallistui viisi haastateltavaa, joten tutkimuksen tulokset eivät välttämättä ole yleistettävissä suurempaan joukkoon. Haastateltavien vastaukset olivat melko yksimielisiä, minkä voidaan katsoa lisäävän tutkimuksen luotettavuutta. Toisaalta suurempi ja moninaisempi vastaajajoukko voisi nostaa esille toisenlaisia näkemyksiä ja asioita tutkittavasta ilmiöstä. Tässä tutkimuksessa aineiston koko oli kuitenkin pidettävä rajattuna tutkimuksen laajuuden ja keston takia.

Aineistoa analysoidessa on pyritty järjestelmällisyyteen ja systemaattisuuteen. Jokainen käytäntötutkijoista on perehtynyt huolellisesti koko aineistoon. Aineiston analysoinnista ja tulkinnasta käytiin keskustelua käytäntötutkijoiden kesken, ja tulkinnasta sekä tuloksista oltiin yksimielisiä. Tuloksien raportoinnissa on pyritty selkeyteen, läpinäkyvyyteen sekä totuudellisuuteen. Tutkimuksen tulokset on raportoitu yksityiskohtaisesti sellaisina kuin ne ovat, ja raportoinnin tukena on käytetty sitaatteja tutkimuksen avoimuuden lisäämiseksi.

Käytäntötutkijoina olemme huomioineet käytäntötutkimuksen elementit (Austin, 2020) kommunikoimalla avoimesti käytäntötutkimuspaikan yhteyshenkilön kanssa koko tutkimusprosessin ajan, suunnittelemalla tutkimustehtävän vastaamaan käytännön tarpeita sekä palauttamalla tutkimustiedon takaisin käytäntöön tutkimuksen valmistuttua. Tavoitteena oli, että tämän käytäntötutkimuksen avulla voitaisiin kehittää ja parantaa käytännön toimintaa sosiaalityön kentällä.

Tärkeä osa käytäntötutkimusta on tutkitun tiedon palauttaminen takaisin käytäntöön (Austin, 2020). Tulemme esittämään tämän tutkimuksen tulokset Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen kotoutumista tukevien palveluiden työryhmälle Teamsin välityksellä. Tutkimuksesta laaditut tutkimusraportti ja posterit voidaan lisäksi jakaa käytäntötutkimuspaikalle. Posterit ja osa tutkimusraporteista julkaistaan myös Soccan sivuilla.

Tämä tutkimus on nostanut esiin myös tarpeita tulevalle tutkimukselle aiheeseen liittyen. OTAVA-mallin asiakaslähtöisyyden varmistamiseksi sen kehittämisessä voitaisiin hyödyntää myös asiakkaiden näkökulmaa. Olisi hyödyllistä selvittää sitä, millaista taloussosiaalityötä ja -ohjausta asiakkaat itse kokevat tarvitsevänsä sekä sitä, kuinka asiakkaat kokevat OTAVA-mallin vastaavan heidän palvelutarpeeseensa. Pakolaisten omien kokemusten selvittäminen voisi auttaa ymmärtämään heidän kohtaamiaan taloudellisia haasteita sekä löytämään tehokkaampia tukitoimia vastaamaan asiakkaiden tarpeita.

Lähteet

- Anis, M. (2013). Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Teoksessa A. Alitolppa- Niitamo, S. Fågel & M. Säävälä (toim.), *Olemme muuttaneet – Ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä* (s. 147–161). Helsinki: Väestöliitto.
- Anis, M. (2017). Maahanmuuttajat ja sosiaalityö. Teoksessa A. Kananoja, M. Lähteinen & P. Marjamäki (toim.), *Sosiaalityön käsikirja*. Printon. Tallinna.
- Atkinson, A., & Messy, F. A. (2015). Financial education for migrants and their families. osoitteessa <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/Financial-education-long-term-integration-refugees-migrants.pdf>
- Austin, M. J. (2020). Identifying the conceptual foundations of practice research. Teoksessa Joubert, L. & Webber, M. (toim.), *The Routledge Handbook of Social Work Practice Research* (s. 15–31). Taylor and Francis.
<https://doi.org/10.4324/9780429199486>
- Eskelinen, N. & Sironen, J. (2017). *Köyhyys – syitä ja seurauksia*. EAPN-Fin.
- Hautala, M. & Vartio, S. (2019). Taloudenhallinta asumisen turvaajana. Teoksessa M. Zechner, S. Karjalainen & K. Viitasalo (toim.), *Avauksia taloussosiaalityöstä* (s. 65–69). Jyväskylän yliopisto.
- Helsingin yliopisto. (20.10.2023). Sähköpostiviesti. Saatu 20.10.2023 osoitteesta helpdesk@helsinki.fi.
- Helsingin yliopiston verkkosivu. <https://www.helsinki.fi/fi/tutkimus/palvelut-tutkijoille/datatuki/aineistonhallinta> luettu 2023.
- Hiilamo, A. Keski-Säntti, M., Kääriälä, A. & Hiilamo, H. (2021). Nuorten aikuisten maksuhäiriömerkinnät – rekisteritutkimus ikäkohorteilla 1987 ja 1997. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö. 33.
- Hyvärinen, M., Suoninen, E. & Vuori, J. Haastattelut. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/haastattelut/>. [Viitattu 3.11.2023.]
- Järvinen-Tassopoulos, J., & Kesänen, M. (2021). Rahapeliongelman kohtaaminen sosiaalityössä.

- Karjalainen, S. (2019). Taloussosiaalityötä kehittämässä. Teoksessa M. Zechner, S. Karjalainen & K. Viitasalo (toim.), *Avauksia taloussosiaalityöstä* (s. 42–50). Jyväskylän yliopisto.
- Kärkkäinen, O. (2018). Suomalaisten ylivelkaantuminen 1990-luvun lamavuosista näihin päiviin: esiintyvyys, riskiryhmät ja ilmiön luonne [pro gradu -työ, Turun yliopisto]. UTUPub Turun yliopiston julkaisuarkisto.
- Lyytinen, E. (2019). Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa. Siirtolaisuusinstituutti 2019.
- Mathieu R. Despard, Gina A. N. Chowa & Lauren J. Hart (2012) Personal Financial Problems: Opportunities for Social Work Interventions?, *Journal of Social Service Research*, 38:3, 342-350, DOI: 10.1080/01488376.2011.638733
- Mattson, L. (6.5.2019). OTAVA-malli Oman talouden valtiaaksi [PowerPoint-esitys]. Espoon Maahanmuuttajapalvelut. Osoitteesta: http://www.socca.fi/files/8075/OTAVA-Oman_talouden_valtiaaksi_Lotta_Mattson_6.5.2019.pdf
- Pieviläinen, H. (2019). Takuusäätiö tukee rahahuolten puheeksi ottamista. Teoksessa M. Zechner, S. Karjalainen & K. Viitasalo (toim.), *Avauksia taloussosiaalityöstä* (s. 75–82). Jyväskylän yliopisto.
- Päivinen, J. (2017). Mitä tiedämme maahanmuuton taloudellisista vaikutuksista? Selvitys maahanmuuton taloudellisten vaikutusten kokonaisuudesta.
- Schubert, C. (2013). Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa A. Alitolppa- Niitamo, S. Fågel & M. Säävälä (toim.), *Olemme muuttaneet – Ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä* (s. 63–77). Väestöliitto.
- Solheim, C. A., Ballard, J., Fatiha, N., Dini, Z., Buchanan, G., & Song, S. (2022) Immigrant family financial and relationship stress from the COVID-19 pandemic. *Journal of Family and Economic Issues*, 43(2), 282–295.
- Sällinen, J. (2019). Taloussosiaalityö aikuissosiaalityössä: ohjausta ja motivointia. Teoksessa M. Zechner, S. Karjalainen & K. Viitasalo (toim.), *Avauksia taloussosiaalityöstä* (s. 70–74). Jyväskylän yliopisto.
- Talentian verkkosivut (2023). *Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet 2022*.
- TENK (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023.
- Tietosuoja laki 1050/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20181050>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2021). Kotoutumisen sanasto: 1. laitos. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:54.

UNCHR. Refugee Data Finder. Haettu 8.12.2023 <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=ZN97qt>

Viitasalo, K. (2021). Taloudellisen kyvykkyyden vahvistaminen ja mekanismit sosiaalityössä. Teoksessa A-L., Matthies, A-R. Svenlin & K. Turtiainen (toim.), *Aikuissosiaalityö – Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Gardeamus Oy. Tallinna.

Zechner, M. (2019). Olosuhteet vaikuttavat taloudelliseen toimintakykyyn. Teoksessa M. Zechner, S. Karjalainen & K. Viitasalo (toim.), *Avauksia taloussosiaalityöstä* (s. 16–xx). Jyväskylän yliopisto.

Liitteet

Liite 1: Tiedote tutkimukseen osallistujille

Kutsu tutkimukseen alkuvaiheen pakolaisten taloushallinnan haasteista ja suunnitelmallisesta taloussosiaalityöstä

Hyvät alkuvaiheen pakolaisten kanssa työskentelevät sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat,

Toteutamme käytäntötutkimusta, jonka tavoitteena on tarkastella kotoutumista tukevien palveluiden työntekijöiden näkemyksiä alkuvaiheen pakolaisten yleisimmistä taloushallinnan haasteista sekä kokemuksia suunnitelmallisesta taloussosiaalityöstä. Selvitämme myös Oman talouden valtiaaksi (OTAVA) -mallin tunnettavuutta ja soveltuvuutta suunnitelmallisen taloussosiaalityön välineenä asiakastyössä. Haluamme kuitenkin korostaa, että OTAVA-mallin tunteminen ja käyttäminen eivät ole edellytyksiä haastatteluun osallistumiselle. Olemme kiinnostuneita taloussosiaalityön eri keinoista ja siksi toivomme monipuolista joukkoa osallistujia, myös heitä, jotka eivät ole aiemmin kuulleet tai käyttäneet OTAVA-mallia työssään.

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa suunnitelmallisen taloussosiaalityön kehittämiseksi, OTAVA-mallin mahdollisuuksien arvioimiseksi sekä kehittää palveluita vastaamaan entistä paremmin asiakkaiden tarpeisiin. Tutkimus toteutetaan tekemällä yksilöhaastatteluita Teamsissä marras-joulukuun aikana. Toivomme haastateltaviksi sekä sosiaalityöntekijöitä ja sosiaaliohjaajia, jotka työskentelevät alkuvaiheen pakolaisten kanssa.

Osallistuminen tutkimukseen on täysin vapaaehtoista. Osallistuminen tutkimukseen on täysin vapaaehtoista ja tutkimuseettisen suostumuksen voi perua kaksi viikkoa haastattelun jälkeen ilmoittamalla siitä sähköpostitse (juan.varis@helsinki.fi). Kaikki haastattelut ovat luottamuksellisia, ja tutkimustulokset raportoidaan siten, että yksittäiset haastateltavat eivät ole tunnistettavissa. Tarkemmat tiedot haastatteluajankohdista toimitetaan osallistumisvahvistuksen yhteydessä.

Kiinnostuneet voivat ilmoittautua osallistujiksi sähköpostitse osoitteeseen. Ilmoittautumisaikaa on 15.11.2023 asti.

Suuret kiitokset jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin,

[Elina Kumpulainen, Roosa-Maria Lauri ja Juan Varis]

Helsingin yliopisto

Liite 2: Haastattelurunko

Ensin käydään läpi tutkimuksen tavoite, vapaaehtoisuus, henkilötietojen käsittely, vetäytyminen tutkimuksesta ja suostumus.

Taustatiedot:

1. Nimi (vapaaehtoinen)

2. Työtehtävän kuvaus (sosiaalityöntekijä vai -ohjaaja)

Yleisimmät Taloudenhallinnan Haasteet:

3. Mieti hetki viimeaikaisia kohtaamisesi asiakkaiden kanssa, ja millaisia taloudenhallinnan ongelmia niissä on tullut esiin. Kuvaile yleisimpiä taloudenhallinnan haasteita, joita olet havainnut asiakkaiden kohtaavan.

OTAVA-malli

4. Oletko tietoinen OTAVA-mallista?

Kyllä

En

5b. Miten OTAVA-malli on integroitu tiimisi toimintaan?

6a. Käytätkö mallia itse omassa asiakastyössäsi? Mitä muita malleja/työtapoja itse käytät osana suunnitelmallista taloussosiaalityötä?

Käytän

En käytä

7a. Miten se on mielestäsi vastannut asiakkaiden taloudenhallinnan haasteisiin?

7b. Miksi et käytä OTAVA-mallia?

5a. Miltä malli näyttää sinusta?

6a. Mitä malleja/työtapoja itse käytät osana suunnitelmallista taloussosiaalityötä?

8. Millaisia parannusehdotuksia sinulla on OTAVA-mallin kehittämiseksi?

Tulevaisuuden Näkymät:

9. Minkälaisia muita toimintamalleja tai resursseja ehdottaisit alkuvaiheen kotoutujien taloudenhallinnan tukemiseen?

Lopuksi:

10. Onko sinulla muita huomioita tai kommentteja, jotka haluaisit jakaa?

Liite 3: Suullinen suostumus

Olen saanut tietooni ” Pakolaisten kanssa työskentelevien näkemyksiä asiakkaiden yleisimmistä taloudenhallinnan haasteista ja suunnitelmallisesta taloussosiaalityöstä” -tutkimukseen liittyvän tiedotteen tutkimukseen osallistuvalla sekä tietosuojaselosteen ja minulle on kerrottu niiden sisältö niin, että olen sen ymmärtänyt. Tutkimuksessa kartoitetaan pakolaisten taloudenhallinnan haasteita ja suunnitelmallista taloussosiaalityötä.

Tiedän, että osallistuminen on vapaaehtoista ja voin haastattelun aikana tai kahden viikon kuluessa haastattelusta peruuttaa tutkimuseettisen suostumukseni syytä ilmoittamatta. Jos peruutan tutkimukseen osallistumisen, antamiani tietoja ei käytetä ja ne poistetaan aineistosta.

Suostun siihen, että haastattelussa esiin tuomiani asioita voidaan käyttää ” Pakolaisten kanssa työskentelevien näkemyksiä asiakkaiden yleisimmistä taloudenhallinnan haasteista ja suunnitelmallisesta taloussosiaalityöstä” -tutkimuksen raportoinnissa. Tutkimuksissa ja sen raportoinnissa ei tuoda esille yksittäisen osallistujan tietoja, joista minut voi tunnistaa.

Annatko suostumuksesi siihen, että tutkimuksessa antamiasi tietoja saadaan käyttää aineistona ja raportoinnissa kyseessä olevassa tutkimuksessa?